

LANGDURIGE WERKLOOSHEID

Vrijwilligerswerk niet verplichten

Steeds meer gemeenten besluiten tot verplicht vrijwilligerswerk voor werklozen. Dat gaat te ver.

door Lucas Meijs, Lonneke Roza en Judith Metz

Onder telkens nieuwe motto's als 'affectief burgerschap', 'burgerkracht', eigen kracht, zelfredzaamheid en 'minder overheid, meer zelf doen' woedt een fel debat over die ene vraag: hoe kunnen in de nabije toekomst mensen minder afhankelijk worden van de (te) dure sociale voorzieningen, en dus van de verzorgingsstaat? Voor de oplossing wordt vooral gekeken naar wat mensen zelf kunnen bijdragen. Pijnlijk is dat in de bijdragen pro en contra het perspectief ontbreekt van degenen van wie verwacht wordt dat zij een deel van het werk gaan doen: de vrijwilligers.

Aanvankelijk wordt vrijwilligerswerk vooral gezien als een vorm van onbetaalde arbeid die eigenlijk gewoon als betaalde arbeid met een ander arbeidscontract kan worden behandeld. Ergens vanaf het begin van deze eeuw wordt duidelijker dat vrijwilligerswerk op een paar punten fundamenteel verschilt van betaald werk.

Bewustzijn van de individuele waarde van vrijwilligerswerk stamt eveneens uit de jaren negentig. Op de golven van de individualisering ontstaat het besef dat je vrijwilligerswerk niet alleen doet om een ander te helpen, maar ook voor jezelf. Omdat je je wilt ontwikkelen, omdat je er leuke mensen ontmoet, omdat je wilt compenseren voor vervelend betaald werk, omdat je je nuttig wilt voelen of omdat je uiting wilt geven aan je normen

en waarden. De ontdekking van de individuele waarde van vrijwilligerswerk is een grote verandering in het denken over vrijwilligerswerk. Het draagt bij tot het ontstaan van vrijwilligersmanagement. Organisaties gaan aan de slag met het ontwikkelen van vrijwilligersbeleid. Dat kan altijd nog beter maar fundamenteel zit dit vaak goed omdat de vrijwilliger zelf aan het roer staat.

De individuele waarde van vrijwilligerswerk sluit goed aan bij het arbeidsmarktperspectief. Vrijwilligerswerk biedt individuen de mogelijkheid om nieuwe vaardigheden te leren, zich zelf te ontwikkelen maar ook om discipline op te bouwen en werkervaring op te doen.

In het onderwijs (maatschappelijke stage), (arbeids)reintegratie en maatschappelijke participatie is vrijwilligerswerk een veelvuldig ingezet instrument om persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke betrokkenheid te combineren.

Bij verplicht vrijwilligerswerk voor langdurig werkloze mensen ontstaat er een spanning rond de mate van vrijwilligheid. Het initiatief ligt meestal niet bij de vrijwilliger, maar bij een derde partij, zoals een school, bedrijf of een uitkeringsinstantie als de sociale dienst. Die partij heeft een eigen doel, dat wellicht niet aansluit bij de ideeën van de vrijwilliger, en daarmee een reden om te verplichten. Voorbeelden zijn de maatschappelijke stage, waarbij het ontdekken van maatschappelijke betrokkenheid voorop staat of 'service lear-

■ Hoe vrijwillig is verplicht vrijwilligerswerk voor langdurig werkloze mensen? foto Freek van den Bergh/ANP

ning' (HBO en universiteit) waarbij concrete leerdoelen benoemd zijn. Ook het bedrijfsleven ziet het belang van deze individuele waarde van vrijwilligerswerk in werknemersvrijwilligerswerk voor de persoonlijke ontwikkeling van medewerkers of juist als teambuilding. Of vrijwilligerswerk in het kader van arbeidsreintegratie, waarbij deelnemers door het vrijwilligerswerk (weer) kunnen wennen aan

het werkritme en zich relevante arbeidsvaardigheden eigen maken.

In al deze voorbeelden wordt gemorrelt aan de eigen keuze van de vrijwilliger. Dat mag, omdat de verplichting ook weer profijt geeft aan de vrijwilliger zelf. Bij werknemersvrijwilligerswerk als persoonlijke ontwikkeling bijvoorbeeld is vrije keuze weliswaar belangrijk, maar wanneer het bedoeld is voor teambuilding is ver-

“ In al deze voorbeelden wordt gemorrelt aan de eigen keuze van de vrijwilliger

plichting geen probleem.

Hetzelfde argument van eigen profijt geldt voor de maatschappelijke stage, waarbij ook nog eens studiepunten gehaald kunnen worden.

Bij arbeidsreintegratie geldt: als die plaatsvindt in het kader van cao-afspraken en uitmondt in betaald werk, heeft de vrijwilliger er zelf voldoende baat bij. Hoe verhoudt het huidige 'verplichte vrijwilligerswerk' voor

langdurig werklozen zich hier nu toe? Drie opmerkingen. Ten eerste, vrijwilligerswerk kan inderdaad bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling op weg naar betaald werk mits dat werk bijdraagt aan nieuwe vaardigheden en kennis leert, relevante (werk)ervaring op laat doen zoals bij een snuffelstage in onbekende werkerterreinen en het creëren van nieuwe netwerken. Soms kan het gaan om het op tijd opstaan, afspraken nakomen (disciplineren) en het weer gebruiken van een agenda.

Ten tweede, iets terugdoen aan de samenleving, in ruil voor de uitkering is een politieke keuze. Wel staat dat op gespannen voet met het vrijwillige karakter van vrijwilligerswerk, omdat er geen logische context van verplichting is zoals wel bij onderwijs (maatschappelijke stage, service-learning) of betaald werk (werknemersvrijwilligerswerk of arbeidsreintegratie).

Ten derde, wanneer alle langdurig werklozen verplicht worden tot vrijwilligerswerk, dan is vrijwilligerswerk geen uiting meer van een bijzondere, eigen motivatie, en kunnen mensen die langdurig werkloos zijn zich niet meer van elkaar onderscheiden. Kortom: als vrijwilligerswerk aan alle langdurig werklozen verplicht wordt, is dat een aantasting van de individuele waarde van vrijwilligerswerk.

Mensen die al persoonlijk de prijs van de economische crisis betalen, raken ook nog eens een belangrijke bron van sociaal kapitaal kwijt. Van vrijwilligerswerk is er geen sprake meer. En het werkt ook nog eens onvoldoende.

Lucas Meijs en Lonneke Roza zijn als respectievelijk hoogleraar en onderzoeker verbonden aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Judith Metz is lector aan de Hogeschool van Amsterdam.

gen.) Vijf keer na zijn aantreden in 2007 heeft het bedrijf een

ontwikkelingen op het gebied van de detectie van prostaatkan-

werkers met een ontslagvergoeding af. Hoe meer dienstjaren hoe

BD-lezers om de paus te willen voorschrijven wat hij goed of af

De Kwestie

LANGDURIGE WERKLOOSHEID

Vrijwilligerswerk niet verplichten

Steeds meer gemeenten besluiten tot verplicht vrijwilligerswerk voor werklozen. Dat gaat te ver.

door Lucas Meijs, Lonneke Roza en Judith Metz

Onder telkens nieuwe motto's als 'affectief burgerschap', 'burgerkracht', eigen kracht, zelfredzaamheid en 'minder overheid, meer zelf doen' woedt een fel debat over die ene vraag: hoe kunnen in de nabije toekomst mensen minder afhankelijk worden van de (te) dure sociale voorzieningen, en dus van de verzorgingsstaat? Voor de oplossing wordt vooral gekeken naar wat mensen zelf kunnen bijdragen. Pijnlijk is dat in de bijdragen pro en contra het perspectief ontbreekt van degenen van wie verwacht wordt dat zij een deel van het werk gaan doen: de vrijwilligers.

Aanvankelijk wordt vrijwilligerswerk vooral gezien als een vorm van onbetaalde arbeid die eigenlijk gewoon als betaalde arbeid met een ander arbeidscontract kan worden behandeld. Ergens vanaf het begin van deze eeuw wordt duidelijker dat vrijwilligerswerk op een paar punten fundamenteel verschilt van betaald werk.

Bewustzijn van de individuele waarde van vrijwilligerswerk stamt eveneens uit de jaren negentig. Op de golven van de individualisering ontstaat het besef dat je vrijwilligerswerk niet alleen doet om een ander te helpen, maar ook voor jezelf.

Omdat je je wilt ontwikkelen, omdat je er leuke mensen ontmoet, omdat je wilt compenseren voor vervelend betaald werk, omdat je je nuttig wilt voelen of omdat je uiting wilt geven aan je normen

en waarden. De ontdekking van de individuele waarde van vrijwilligerswerk is een grote verandering in het denken over vrijwilligerswerk. Het draagt bij tot het ontstaan van vrijwilligersmanagement. Organisaties gaan aan de slag met het ontwikkelen van vrijwilligersbeleid. Dat kan altijd nog beter maar fundamenteel zit dit vaak goed omdat de vrijwilliger zelf aan het roer staat.

De individuele waarde van vrijwilligerswerk sluit goed aan bij het arbeidsmarktperspectief. Vrijwilligerswerk biedt individuen de mogelijkheid om nieuwe vaardigheden te leren, zich zelf te ontwikkelen maar ook om discipline op te bouwen en werkervaring op te doen.

In het onderwijs (maatschappelijke stage), (arbeids)reintegratie en maatschappelijke participatie is vrijwilligerswerk een veelvuldig ingezet instrument om persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke betrokkenheid te combineren.

Bij verplicht vrijwilligerswerk voor langdurig werkloze mensen ontstaat er een spanning rond de mate van vrijwilligheid. Het initiatief ligt meestal niet bij de vrijwilliger, maar bij een derde partij, zoals een school, bedrijf of een uitkeringsinstantie als de sociale dienst.

Die partij heeft een eigen doel, dat wellicht niet aansluit bij de ideeën van de vrijwilliger, en daarmee een reden om te verplichten. Voorbeelden zijn de maatschappelijke stage, waarbij het ontdekken van maatschappelijke betrokkenheid voorop staat of 'service lear-

■ Hoe vrijwillig is verplicht vrijwilligerswerk voor langdurig werkloze mensen? foto Freek van den Bergh/ANP

ning' (HBO en universiteit) waarbij concrete leerdoelen benoemd zijn. Ook het bedrijfsleven ziet het belang van deze individuele waarde van vrijwilligerswerk in werknemersvrijwilligerswerk voor de persoonlijke ontwikkeling van medewerkers of juist als teambuilding. Of vrijwilligerswerk in het kader van arbeidsreintegratie, waarbij deelnemers door het vrijwilligerswerk (weer) kunnen wennen aan

het werkritme en zich relevante arbeidsvaardigheden eigen maken.

In al deze voorbeelden wordt gemorrelt aan de eigen keuze van de vrijwilliger. Dat mag, omdat de verplichting ook weer profijt geeft aan de vrijwilliger zelf. Bij werknemersvrijwilligerswerk als persoonlijke ontwikkeling bijvoorbeeld is vrije keuze weliswaar belangrijk, maar wanneer het bedoeld is voor teambuilding is ver-

“ In al deze voorbeelden wordt gemorrelt aan de eigen keuze van de vrijwilliger

plichting geen probleem.

Hetzelfde argument van eigen profijt geldt voor de maatschappelijke stage, waarbij ook nog eens studiepunten gehaald kunnen worden.

Bij arbeidsreintegratie geldt: als die plaatsvindt in het kader van cao-afspraken en uitmondt in betaald werk, heeft de vrijwilliger er zelf voldoende baat bij. Hoe verhoudt het huidige 'verplichte vrijwilligerswerk' voor

langdurig werklozen zich hier nu toe? Drie opmerkingen. Ten eerste, vrijwilligerswerk kan inderdaad bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling op weg naar betaald werk mits dat werk bijdraagt aan nieuwe vaardigheden en kennis leert, relevante (werk)ervaring op laat doen zoals bij een snuffelstage in onbekende werkt terreinen en het creëren van nieuwe netwerken. Soms kan het gaan om het op tijd opstaan, afspraken nakomen (disciplineren) en het weer gebruiken van een agenda.

Ten tweede, iets terugdoen aan de samenleving, in ruil voor de uitkering is een politieke keuze. Wel staat dat op gespannen voet met het vrijwillige karakter van vrijwilligerswerk, omdat er geen logische context van verplichting is zoals wel bij onderwijs (maatschappelijke stage, service-learning) of betaald werk (werknemersvrijwilligerswerk of arbeidsreintegratie).

Ten derde, wanneer alle langdurig werklozen verplicht worden tot vrijwilligerswerk, dan is vrijwilligerswerk geen uiting meer van een bijzondere, eigen motivatie, en kunnen mensen die langdurig werkloos zijn zich niet meer van elkaar onderscheiden. Kortom: als vrijwilligerswerk aan alle langdurig werklozen verplicht wordt, is dat een aantasting van de individuele waarde van vrijwilligerswerk.

Mensen die al persoonlijk de prijs van de economische crisis betalen, raken ook nog eens een belangrijke bron van sociaal kapitaal kwijt. Van vrijwilligerswerk is er geen sprake meer. En het werkt ook nog eens onvoldoende.

Lucas Meijs en Lonneke Roza zijn als respectievelijk hoogleraar en onderzoeker verbonden aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Judith Metz is lector aan de Hogeschool van Amsterdam.

gen.) Vijf keer na zijn aantreden in 2007 heeft het bedrijf een

ontwikkelingen op het gebied van de detectie van prostaatkank-

werkers met een ontslagvergoeding af. Hoe meer dienstjaren hoe

BD-lezers om de paus te willen voorschrijven wat hij goed of af

De Kwestie

Vrijwilliger of beroepskracht?

Beroepskrachten worden vaker vervangen door vrijwilligers. Maar zijn ze wel uitwisselbaar?

door **Lucas Meijs, Lonneke Roza en Judith Metz**

Het vervangen van beroepskrachten door vrijwilligers in door overheidssubsidie gedomineerde organisaties is niet uniek voor Nederland. We zien die verschuiving is alle Westerse verzorgingsstaten. Die is het gevolg van verminderde overheidsuitgaven, programma's om burgers te activeren door onder andere vrijwilligerswerk, en vormt een antwoord op de individualisering. Pikant detail is overigens dat in de Verenigde Staten een omgekeerde beweging plaats vindt: in het kader van professionalisering wordt daar vrijwilligerswerk in de welzijnssector overgenomen door betaalde krachten. Onderzoek naar de uitwisselbaarheid van beroepskrachten en vrijwilligers staat internationaal (en nationaal) in de kinderschoenen. Over het algemeen geldt de redenering dat wanneer geld schaars is er veel met vrijwilligers kan, terwijl wanneer vrijwilligers schaars zijn er veel met beroepskrachten moet. Omdat wij schaarse middelen, dan wel schaarse vrijwilligers, inhoudelijk slechte argumenten vinden om dergelijke beslissingen te nemen zijn wij gaan kijken naar: wat kan

“ Vrijwilligers en beroepskrachten produceren diverse vormen van vertrouwen

inhoudelijk beter door vrijwilligers, cq door beroepskrachten worden gedaan. Cliënten waarden de feedback van vrijwilligers als meer oprecht en onafhankelijk dan de feedback van beroepskrachten. De vrijwilligers komen uit eigen beweging, waardoor zij worden gezien als opener en minder vooringenomen. Bovendien hoeven vrijwilligers meestal ook geen officieel dossier bij te houden, terwijl beroepskrachten vaak alles moeten rapporteren. Dit resulteert in een bepaalde oprechtheid van vrijwilligers, waardoor cliënten vaak veel opener naar vrijwilligers toe zijn dan naar beroepskrachten en de inbreng van vrijwilligers meer serieus nemen. Dit betekent dat wanneer het gaat om meedenken en advies bij dagelijkse vragen, vrijwilligers een grotere impact zullen hebben.

Vrijwilligers zijn beter in het aangaan van goede relaties met cliënten dan beroepskrachten. Dit betekent dat wanneer er sprake is van eenzaamheid of een vorm van dienstverlening waarvoor een goede relatie nodig is, vrijwilligers in principe meer geschikt zijn dan beroepskrachten. Let wel: als specifieke deskundigheid is vereist, zijn hoe dan ook professionals nodig. Vrijwilligers en beroepskrachten produceren verschillende vormen van vertrouwen. Bij vrijwilligers ligt dat vertrouwen meer in de persoonlijke relatie met de cliënt. Vrijwilligers laten vaak meer gevoel en meeleven zien en delen vaak ook dingen uit hun eigen ervaring. Hierdoor is het vertrouwen dat cliënten in vrijwilligers hebben veelal gebaseerd op een emotionele band die zij met de vrijwilliger hebben opgebouwd

■ Vrijwilligers zijn beter in het aangaan van goede relaties met cliënten dan beroepskrachten. foto ANP

in plaats van het vertrouwen in deskundigheid, wat hoger is bij beroepskrachten. Dit betekent dat vrijwilligers beter zijn in het bieden van emotionele en persoonlijke steun dan beroepskrachten. Vrijwilligers hebben, in vergelijking tot beroepskrachten, een meer gelijkwaardige relatie met cliënten dan beroepskrachten. Cliënten beschouwen vrijwilligers als minder betuttelend, moraliserend en veroordelend. Ook vinden cliënten vrijwilligers vaak toegankelijker dan beroepskrachten. Vrijwilligers dragen daarmee bij aan de emancipatie van cliënten doordat cliënten minder af-

hankelijk zijn van instituties. Dit betekent dat vrijwilligers beter zijn in het versterken van de eigen kracht dan beroepskrachten. Vrijwilligers leveren andere kwaliteit dan beroepskrachten. De aanwezigheid van vrijwilligers in organisaties heeft tot gevolg dat aanvullende of betere dienstverlening mogelijk is. Tenslotte kunnen vrijwilligers creatiever zijn in hun oplossingen, omdat zij minder in voorbedachte lijnen denken en meer vrijheid van handelen hebben dan beroepskrachten die vaker gebonden zijn aan protocollen. Praktisch betekent dit dat vrijwilligers beter zijn dan beroepskrachten in uitzonderingsituaties en in het bieden van maatwerk. Keerzijde is wel dat vrijwilligers minder geschikt zijn voor het realiseren van een basis-kwaliteit, een standaard aanbod

en meervoudige dan wel zware problemen. De beschikbaarheid van vrijwilligers is groter dan van beroepskrachten. Vrijwilligers die beloven dat je ze altijd mag bellen, mag je echt ook in het weekend en tijdens hun vakantie bellen. Ze kunnen (of willen) door de lagere werkdruk en de emotionele betrokkenheid die ze met de cliënten hebben vaak ook meer tijd vrijmaken voor de cliënten. Daarnaast zijn vrijwilligers beter in staat om langdurige persoonlijke relaties aan te gaan met cliënten, ook nadat de cliënten niet meer bij de organisatie zijn. Iets wat van beroepskrachten juist niet verwacht wordt. Dat vrijwilligers beter zijn toegerust voor het uitvoeren van bepaalde taken betekent niet automatisch dat vrijwilligers daadwerkelijk bereid

zijn om deze werkzaamheden uit te voeren. Kenmerkend van vrijwilligerswerk is immers dat mensen er zelf voor kiezen, met een verplichting verdwijnt de toegevoegde waarde (Metz et al. 2012b). In plaats van een wellis-nietes discussie te voeren over de wenselijkheid van het vervangen van beroepsmatig werk door vrijwilligerswerk onder toevallige budgettaire beperkingen en andersom in economische goede tijden, is het zinvoller om per taak en doelgroep te kijken door wie deze klus het beste kan worden uitgevoerd.

Lucas Meijs en Lonneke Roza zijn als hoogleraar en onderzoeker verbonden aan de Erasmus Universiteit. Rotterdam Judith Metz is lector aan de Hogeschool van Amsterdam.

Crowd
popul
dank

door Erik Stam

De crisis heeft genoeg te om pessimistisch van te maar geeft ook aanleiding tot optimisme. Door de crisis den innovaties aangewend zoals crowdfunding, dat aanjager kan zijn voor p investeringen.

Combineer het maatschappelijk tekort van de reguliere markt met nieuwe toepassingen van informatie- en communictie technologie, doe er nog bovenop, en zie, er ontstaat gelijkheden voor financiering. Crowdfunding is ontstaan door de maatschappelijke de maatschappij, met behulp van moderne informatie- en communicatie technologie. Voor was dit fenomeen nog vrij bekend, maar inmiddels er in Nederland al miljoenen wereldwijd miljarden en crowdfunding opgehaald. Crowdfunding omvat een verscheidenheid aan financieringsvormen, variërend van donaties met en zonder financiële tegenprestatie tot leningen en investeringen in aandelen. Het kan een alternatief zijn voor publieke investeringen, zoals de Luchtsingel door burgerinitiatief ontworpen loopbrug in het centrum van Rotterdam, waarbij 50.000 aan bijdragen uit 'de massa' aanloop fungeerde voor 2 miljoen euro financiering. Deze investeringen zijn misschien meest in het oog springend maar crowdfunding kan zorgen voor een toestroom van financiers in het segment van duizend tot 250 duizend. Dit segment wordt traditioneel slecht bediend door het bestaande financieringsaanbod. Inmiddels groeit ook het voor leningen en investeringen in aandelen. Hierdoor krijgen kleine, vaak jonge bedrijven kans om innovaties te financieren waarvoor de bank niet geeft. Hier kan crowdfunding